

VIITORUL ARHEOLOGIEI SUBACVATICE

CONSTANTIN CHERA

Așa după cum ați auzit mai înainte, de la profesorul meu Geoff Baily, noi arheologii nu putem să nu ne gândim la viitor. Voi încerca să abordez și eu această temă, în scurta mea prezentare: „Viitorul patrimoniului cultural și al arheologiei subacvatice”. Există trei subiecte pe care le considerăm importante, când vine vorba despre dezvoltarea unei strategii a arheologiei subacvatice: cercetarea, restaurarea, conservarea, respectiv emiterea legislației în domeniu. În primul rând, cercetarea a cunoscut o dezvoltare spectaculoasă datorită unor echipamente mai mult sau mai puțin sofisticate, utilizate pentru localizarea unor nave scufundate și artefactele corespunzătoare, dar și a structurilor unor clădiri create de activitatea umană, care au fost inundate. Evoluția unor astfel de mijloace tehnice este unul dintre factorii care ne vor duce la o mai bună cunoaștere în viitor a civilizației noastre, prin îmbogățirea cunoștințelor istorice, deoarece fiecare element nou descoperit într-un mediu care până de curând era greu accesibil poate contribui cel puțin cu o pagină la evoluția planetei noastre. În general, acest mediu generos este depozitarul unei mari cantități de patrimoniu cultural, din ce în ce mai accesibil pentru cercetare și valorificare. Chiar dacă în viitor, acest patrimoniu ar putea fi distrus accidental de indivizi, de activitatea industrială sau de state, care nu sunt responsabile ori nu sunt destul de instruite pentru a înțelege importanța comorilor culturale subacvatice, rezultatele cercetării arheologice subacvatice se află într-o situație delicată, care trebuie susținută cu cea mai mare atenție. Aceasta este sarcina viitorilor specialiști: care dintre aceste descoperiri vor fi menținute *in situ* și care vor fi prezentate publicului, în expoziții temporare sau permanente. În opinia noastră, unul dintre cele mai importante aspecte legate de acest patrimoniu special ar trebui să fie în viitor acela de a pune în lumină o metodologie eficientă, de a sfătui specialiștii ce măsuri ar trebui să ia când se întâlnesc cu astfel de situații. Va fi un manual folositor arheologilor subacvatice care ar include atât regulamente și recomandări cu privire la săpături, cărora ar trebui să li se adauge și regulamente cu privire la conservare și restaurare. Manualul în discuție ar putea fi completat cu un catalog și o listă care să includă cât de multe situații și materiale posibile. Unele dintre problemele stringente ale viitoarelor noastre investigații sunt legate de administrarea și

manipularea unor descoperiri de mari dimensiuni. Aș vrea în continuare să aduc în atenție două cazuri importante: „Muzeul Vasa” și „Titanicul”, amândouă de o excepțională valoare de patrimoniu cultural. Dacă primul se află la adăpost într-un muzeu, alături de toate obiectele din interior, ca urmare a unei investiții majore în vederea conservării, cel de-al doilea este, din nefericire, expus în continuare jefuirii, chiar dacă se află la mari adâncimi pe fundul oceanului, datorită tehnologiei avansate, aflată la dispoziția unor indivizi, mai mult sau mai puțin conștienți de activitatea lor distructivă. Ce se va alege de a doua navă, dacă părțile implicate nu vor semna un parteneriat de colaborare, în viitorul apropiat, pentru a proteja situl de viitoare distrugeri? Acest simbol al unui exemplu celebru de viață și navigație de la începutul secolului al XX-lea va suferi în continuare, până va deveni doar o bucată de metal ruginit, fără vreo altă semnificație. În lipsa supravegherii și a testării cu vehicule dirijate de la distanță, folosindu-se și o tehnologie complexă, vor fi puse în pericol atât obiectivele menționate, dar și multe altele, bine cunoscute de vânzătorii de „comori”. Cuvântul comori nu înseamnă doar metale prețioase, dar și alte obiecte de patrimoniu, care sunt valoroase pe piață. În acest sens, putem continua și cu alte exemple și este de datoria celor îndrituiți să emită legi, să protejeze patrimonial național și universal, în general. Ca și în cazul obiectelor care au fost ilegal obținute din săpăturile siturilor arheologice, vezi cazul din sudul Italiei cu situl antic Basilicata, supus jefuirii continue, obiectele care vin din arheologia submarină sunt bunuri valoroase pentru aceia care investesc în astfel de activități ilegale. O mai bună supraveghere atât a indivizilor și organizațiilor, cât și a piețelor care scot la vânzare obiecte având importanță culturală, scoase arbitrar din siturile arheologice subacvatice, ar trebui să fie o preocupare constantă a națiunilor care apreciază cu adevărat patrimoniul lor cultural și, în unele cazuri, patrimoniul universal. Viitorul va trebui să aducă un sistem mult mai sofisticat de supraveghere pentru a monitoriza toate dovezile privitoare la istoria umanității și a activității umane dăunătoare în mediul subacvatic. Acest sistem există deja, vezi activitatea sateliților militari. Este nevoie doar de hotărârea specialiștilor din organizațiile publice și private și de mijloace financiare pentru a convinge autoritățile responsabile să folosească aceste mijloace pentru a proteja patrimoniul nostru comun. Cercetarea în râuri, lacuri și lagune este și mai dificilă pentru arheologi, din cauza slabei vizibilități și a altor condiții nefavorabile. Aceasta ne duce la ideea dezvoltării în viitor a unor echipamente speciale pentru astfel de medii, care sunt uneori și mai dificil de investigat, din cauza unor curenți de apă mai mult sau mai puțin puternici. Numai soluțiile avansate vor permite cercetările viitoare; așadar tehnologia trebuie să se dezvolte până la nivelul la care se pot pune la dispoziția arheologilor mijloace sigure și eficiente, provenind din aplicațiile existente, ca de exemplu protective dooms sau incinte care să protejeze anumite suprafețe, pentru a nu fi inundate. Un bun exemplu în acest sens este uriașa săpătură de salvare a sitului portului bizantin din Istanbul. Desigur, există și situații în care stratul arheologic se află îngropat sub depozite groase de nisip și noroi, și, din nou tehnologia aplicată ne poate ajuta să identificăm configurația și structurile arheologice. Cu toate că sunt folosite și în alte domenii, investigațiile trebuie adaptate la condițiile speciale, foarte diferite

de la sit la sit. Astfel de metode ar putea fi în viitor cunoscutele scanări magnetometrice ale albiei râurilor, la diferiți parametri energetici, folosirea senzorilor de testare de diferite tipuri și, de asemenea, prelevarea continuă a unor probe verticale, carotajul, acolo unde straturile geologice vechi pot oferi informații despre evoluția comunităților umane de-a lungul râurilor, în apropierea mării sau pe malul lacurilor. De asemenea, este necesar să adaug că unul dintre aceste straturi menționate de profesorul Geoff Bailly se află în Bulgaria, se numește Durankulak și este unul dintre cele mai vechi situri preistorice din Europa. Cu puțin timp în urmă, colegii noștri de la Institutul GeoEcoMar din Constanța au aplicat această metodă la baza navală bizantină din secolul al X-lea, situată parțial, pe o insulă, în altă parte a albiei fluviului Dunărea. Rezultatele bune pe care le-am obținut încurajează folosirea acestor metode în alte aplicații și în alte locații similare. Un al doilea aspect important aflat pe agenda dezvoltării arheologiei este legat de restaurarea și conservarea obiectelor descoperite sub apă, de la cele mai mici, până la cele mai mari. Este o problemă complexă al cărei răspuns poate fi găsit într-o abordare transdisciplinară, în proiecte ca *Splash* și *Coast*. Cercetarea referitoare la conținutul chimic și biologic, respectiv metodele bazate pe analiza de laborator trebuie să fie aspectele importante ale restaurării și conservării viitoare a patrimoniului arheologic subacvatic. Trebuie dezvoltate materiale noi, eficiente și cu acțiune rapidă care să trateze rapid toate tipurile de obiecte recuperate din mediul lichid și de multe ori sărat în care s-au aflat timp îndelungat. Gama largă de texturi și materiale ale obiectelor descoperite în timpul săpăturilor, starea lor delicată, păstrarea și conservarea lor pe termen lung sunt cele mai importante pentru arheologi și restauratori, dacă intenționează să le păstreze pentru generațiile viitoare. Instruirea personalului specializat în arheologie submarină și conservare este unul dintre subiectele care s-au dezbătut pe larg în ultima adunare a statelor membre ale Convenției, ca o prioritate pentru viitoarele intervenții competente; de asemenea, acest subiect reprezintă un pas important și substanțial pe care UNESCO și autoritățile croate l-au făcut de curând în asigurarea calității și bazei materiale, prin inaugurarea Centrului Regional de Cercetare Subacvatică și Restaurare la Zadar. Așa cum s-a întâmplat și vara trecută, un număr de tineri arheologi și restauratori vor avea ocazia de a audia un curs pentru a dobândi cunoștințe pe care să le aplice în cercetarea subacvatică din țările lor. După cunoștința mea, există un astfel de centru și în Asia, în Thailanda, dacă nu mă înșel. Pe măsură ce tinerii arheologi vor fi din ce în ce mai interesați de această activitate, nevoia de dezvoltare a aptitudinilor lor profesionale va determina probabil autoritățile să finanțeze deschiderea unor noi centre de acest fel. Dacă resursele financiare necesare sunt puține, în cazul săpăturii, restaurării și conservării corecte a unor mari obiective, precum vasele de mari dimensiuni scufundate, și există posibilități limitate de a încheia activitățile, cele mai recente recomandări se referă la curățarea și conservarea acestora *in situ*. În același timp, există soluții de a salva obiective aflate în pericol, prin parteneriat public-privat sau proiecte europene. Limitarea intervenției umane în acest mediu sensibil este, de asemenea, cea mai bună soluție pentru protejarea speciilor care trăiesc în diferite zone de interes. Arheologii și biologii stabilesc în mod frecvent legături

între patrimoniul natural și cultural subacvatic. În opinia noastră, vizitele ghidate în mediul acvatic și monitorizarea vizitelor, precum în Sicilia de către Superintendența de Mare este cel mai adecvat exemplu de management al patrimoniului cultural subacvatic și viitorul poate să fie realitate, în scurt timp. Oricine interesat de subiect, poate trăi această experiență, vizitând muzeul și văzând pe un ecran mare, epava vasului roman scufundat, în aceeași poziție în care s-a aflat cu secole în urmă. Așa cum au fost stabilite pentru siturile de la sol, trebuie să fie identificate în viitorul apropiat și siturile subacvatice care au nevoie de protecție legală, zone exclusive, unde activitățile economice, comerciale, traficul de ambarcațiuni și chiar activitățile sportive de scufundare vor fi interzise. Acțiunile și măsurile serioase ar putea face obiectivele arheologiei subacvatice mai accesibile publicului în viitor, stabilind o rețea de site-uri pe internet, toate prezentând aceste obiective, producerea de noi filme educative pe această temă, care să explice importanța patrimoniului cultural subacvatic și care să prevină jaful, susținerea de conferințe cu acest subiect. Cu privire la unele aspecte importante legate de evoluția viitoare a arheologiei subacvatice, trebuie să admitem că legislația în domeniu, cu măsurile de protecție a patrimoniului, nu sunt priorități ale unora dintre state, interesate mai degrabă de scopuri individuale și egoiste decât de protejarea documentelor istorice aflate în condiții speciale de mediu. Iată de ce trebuie făcute eforturi în viitor pentru a convinge opinia publică de a acționa responsabil, de a trece de interesele locale naționale și de a deveni conștientă de riscurile pe care le atrage lipsa de răspundere, de a face lobby pentru adoptarea Convenției, prin explicarea scopurilor ei nobile și să determine politicienii să adopte măsuri legale specifice. Este necesar să fie clar pentru toată lumea că patrimoniul arheologic subacvatic nu este proprietatea uneia sau mai multor națiuni, ci o comoară a întregii umanități. Intervențiile neautorizate trebuie să fie oprite imediat și toate eforturile trebuie să fie îndreptate în direcția prevenirii distrugerii patrimoniului cultural subacvatic. Cooperarea la nivel instituțional statal, dar și individual va fi necesară pentru a atinge aceste obiective. Din punct de vedere științific, este foarte importantă existența unei baze de date pentru fiecare țară, în vederea unor cercetări viitoare și dezvoltarea de strategii de valorizare. Este necesară existența unei atitudini deschise din partea tuturor celor implicați în acest proces, de la arheologii care încearcă să aprindă o lumină care să pună în evidență istoria umanității, la toți aceia de dincolo de valuri, la personalitățile politice capabile să înțeleagă acest mesaj. Fiecare dintre aspectele de mai sus menționate poate să ne aducă o imagine aproape completă asupra viitorului arheologiei subacvatice. Omenirea trebuie să devină conștientă de rolul pe care îl are în conservarea propriului său patrimoniu. Vă mulțumesc foarte mult!

Constantin CHERA